

Magdalena Knapińska

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

POZIOM I DYNAMIKA SALDA MIGRACJI W UNII EUROPEJSKIEJ I WYBRANYCH JEJ KRAJACH W LATACH 2000-2008

Streszczenie: Celem artykułu jest prezentacja, analiza i ocena poziomu i dynamiki sald migracji obserwowanych w Unii Europejskiej oraz w poszczególnych jej krajach. Zakres czasowy prowadzonych analiz obejmuje lata 2000-2008. W opracowaniu przedstawiono samo pojęcie i motywy migracji siły roboczej, a także dokonano prezentacji badań dotyczących salda migracji w odniesieniu do obszaru Unii Europejskiej jako całości oraz w odniesieniu do niektórych jej krajów członkowskich.

Słowa kluczowe: ekonomia, rynek pracy, migracje.

1. Wstęp

Niewątpliwie rozszerzenie Unii Europejskiej, które dokonało się w latach 2004 i 2007, oznaczało przyłączenie do struktur unijnych krajów w większości o niższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego. Spowodowało to nasilenie się wyjazdów z tych krajów do oferujących nieco lepsze warunki płacowo-bytowe. Jednocześnie jednak kraje nowo przyjęte stały się bardziej atrakcyjne dla migrujących obywateli krajów leżących poza Unią Europejską – co też ma swój wpływ na gospodarki krajów przyjętych do UE w latach 2004 i 2007. Te i inne uwarunkowania są istotnym podłożem badań z zakresu przepływów migracyjnych, prowadzonych zarówno w kontekście salda migracji, jak i w kontekście przepływów o charakterze emigracyjnym i imigracyjnym. Jednocześnie można zauważyć, że przepływy pracowników przypominają tzw. układ naczyń połączonych i strumień wypływający z jednego kraju często jednocześnie wpływa do innego kraju UE. Stąd też w dalszej części skoncentrowano się jednak jedynie na saldzie tych przepływów.

2. Pojęcie i motywy migracji ludności

Podjmując się próby zdefiniowania pojęcia migracji, można wskazać, że migracje są ruchem fizycznym dokonany w określonym celu, zmianą miejsca zamieszkania, zmianą terytorium, przeniesieniem się z jednej społeczności do drugiej lub też zmia-

ną społecznego i kulturowego otoczenia¹. Z kolei J.Z. Holzer twierdzi, że zmiany stałego miejsca zamieszkania i miejsca czasowego pobytu są właśnie określane jako wędrowniki lub migracje ludności². Natomiast K. Slany, cytując M. Latuch, pisze, że migracje to fakty świadomie zamierzonych przemieszczeń przestrzennych ludności, które wynikają ze zmiany miejsca zamieszkania lub pobytu i dokonują się pomiędzy jednostkami osiedlowymi w ramach granic jednostek terytorialnych kraju, państwa lub też wykraczają poza jego granice³.

W polskiej praktyce statystycznej wyróżnia się zatem – idąc dalej tym nurtem – migracje wewnętrzne i zewnętrzne. I tak migracje wewnętrzne są definiowane jako zmiany miejsca pobytu stałego lub czasowego związane z przekroczeniem granicy administracyjnej miasta lub gminy w celu osiedlenia się na pobyt stały lub czasowy. Z kolei migracje zewnętrzne, czy też zagraniczne, to przemieszczenia stałe lub czasowe, w których następuje przekroczenie granicy państwa⁴.

Migracje mogą być ponadto rozpatrywane z dwóch punktów widzenia – jako emigracja i imigracja. Emigrant to osoba wyjeżdżająca z kraju za granicę na pobyt stały lub czasowy, imigrant zaś to osoba przybyła z zagranicy do kraju na pobyt stały lub czasowy⁵. Zatem ten sam ruch migracyjny dla jednego kraju oznacza emigrację, dla drugiego imigrację, co powoduje konieczność rozpatrywania ruchów migracyjnych jako swoistego „układu naczyń połączonych”.

Rozpatrywanie motywów migracji wiąże się ze sformułowanymi już w literaturze przedmiotu, licznymi teoriami migracji, rozpatrywanymi według podejścia mikro, makro i meso. Podział ten został wprowadzony po uświadomieniu dobie przez badaczy, jak bardzo skomplikowanym zagadnieniem są przyczyny i motywy migracji. I tak w podejściu mikro uwzględnia się indywidualny system wartości jednostki, jej pragnienia i oczekiwania oraz kapitał ludzki migrantów. Podejście makro koncentruje się na sytuacji ekonomicznej, politycznej i demograficznej w danym kraju. Obejmuje też czynniki działające uniwersalnie na danym obszarze, jak prawa, przepisy imigracyjne i emigracyjne czy też światowe zmiany gospodarcze. Wreszcie podejście meso ukazuje dodatkowy wymiar, nie uwzględniany w dwóch pierwszych podejściach: powiązania kolektywne i społeczne. Społeczne i symboliczne więzi między jednostką a zbiorowością wpływają na decyzje podjęte przez potencjalnych i aktualnych migrantów. Analiza mechanizmów warunkujących wyjazd z kraju z perspektywy meso jest równie ważna ze względu na fakt, że nadal większość imigrantów przybywających do krajów rozwiniętych pochodzi z tradycyjnych

¹ A. Walaszek, *Migracje Europejczyków 1650-1914*, Wydawnictwo UJ, Kraków 2007, s. 21.

² J.Z. Holzer, *Demografia*, Warszawa 2003, s. 271.

³ K. Slany, *Między przymusem a wyborem. Kontynentalne i zamorskie emigracje z krajów Europy Środkowo-Wschodniej (1939-1989)*, Rozprawy habilitacyjne nr 295, Wydawnictwo UJ, Kraków 1995, s. 22.

⁴ J. Balicki, P. Stalker, *Polityka imigracyjna i azylowa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2006, s. 17-18.

⁵ *Migracje zagraniczne ludności 2002*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2003, s. 28.

społeczności, gdzie o wyjeździe jednostki decyduje rodzina lub lokalna wspólnota, która często finansuje wyjazd⁶.

Spośród teorii mikro można wymienić następujące przykłady teorii migracji: model oczekiwanej wartości, model prognozy stresu, model relatywnej depriwacji i relatywnej frustracji, model kosztów-korzyści ekonomicznych. Natomiast do modeli typu makro zalicza się model ciężenia i teorię *push-and-pull*. Wskazuje się też na fakt łączenia elementów podejścia mikro i makro, które występuje w przypadku mieszanej teorii nazywanej teorią *push-pull* i teorią kosztów-użyteczności. Z kolei podejście meso jest reprezentowane przez teorię określaną jako wybór społeczny lub nową ekonomią migracji⁷.

Zważywszy na dalej prowadzone analizy, najbardziej interesujące są przyczyny migracji wyjaśniane przez teorie rozpatrywane w podejściu makro⁸. Pierwsza z nich, nazywana modelem ciężenia (Pioneering Gravity Model), została sformułowana już w 1885 r. przez angielskiego geografę E.G. Ravensteina⁹ i nazywana jest także prawami Ravensteina. Według tego autora głównym powodem migracji są względy ekonomiczne: migranci poszukują lepszej pracy i korzyści finansowych, a liczba osób migrujących zmniejsza się w miarę, jak zwiększa się odległość do kraju docelowego. A zatem rozwój transportu będzie w perspektywie prowadził do wzrostu skłonności do migracji.

Bardziej szczegółowo prawa Ravensteina referuje m.in. P. Kaczmarczyk, powołując się na artykuł E. Lee. Według tych autorów pierwsze prawo Ravensteina głosi, że wielkość strumienia migracyjnego jest odwrotną funkcją odległości, tzn. częstsze są migracje na krótsze dystanse. Po drugie, migracja przebiega etapami w kierunku ośrodków o coraz wyższym poziomie rozwoju, np. ze wsi do miast, potem do innych, większych i lepiej rozwiniętych ośrodków miejskich, wreszcie poza granice kraju. Jako trzecie prawo Ravensteina przywoływani autorzy wskazują, że każdy przepływ wywołuje równoważny przepływ powrotny. Po czwarte wreszcie, mieszkańcy miast cechują się mniejszą skłonnością do migracji niż mieszkańcy wsi, a po piąte – wśród migrantów przebywających krótkie odległości dominują kobiety. Jako szóste prawo podawana jest prawidłowość, że ważnym czynnikiem sprzyjającym migracji jest technologia, czy też zmiana technologiczna. Z kolei ostatnie, siódme prawo Ravensteina wskazuje, że migracjom sprzyjają wszelkie negatywne przejawy działalności państwa, np. złe prawo, wysokie podatki, a także nieodpowiednie otoczenie społeczne czy nawet nieatrakcyjny klimat¹⁰.

⁶ J. Balicki, P. Stalker, *Polityka imigracyjna i azylowa*, dz. cyt., s. 29.

⁷ Tamże, s. 31-40.

⁸ Przegląd teorii migracji na podstawie: J. Balicki, P. Stalker, *Polityka imigracyjna i azylowa*, dz. cyt.; autorzy dokonali przeglądu na podstawie pracy: Th. Faist, *The Volume and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces*, Clarendon Press, Oxford 2000.

⁹ Założenia tej teorii zostały opublikowane [w:] E.G. Ravenstein, *The laws of migration*, „Journal of Royal Statistical Society” 1885, nr 2.

¹⁰ P. Kaczmarczyk, *Migracje zarobkowe Polaków w dobie przemian*, Wydawnictwa UW, Badania Ekonomiczne, Warszawa 2005, s. 23-24.

Według teorii *push-and-pull* istnieją czynniki „popychające” do wyjazdów migracyjnych i czynniki „przyciągające” potencjalnych imigrantów. Teoria ta została sformułowana przez E. Lee¹¹, który wyróżnił następujące czynniki uwzględniane przy podejmowaniu decyzji o migracji: związane z miejscem pochodzenia (*push factors*), związane z miejscem przeznaczenia (*pull factors*), przeszkody pośrednie (*intervening obstacles*) oraz czynniki osobiste¹².

Do czynników typu *push* można zaliczyć konflikty międzynarodowe, wewnętrzne konflikty zbrojne, reżimy totalitarne, prześladowania, przymusowe przesiedlenia, dyskryminację mniejszości, dyskryminację większości, pogwałcenia praw człowieka, działalność partyzancką i terroryzm, ubóstwo i głód, bezrobocie i niskie płace, klęski żywiołowe, katastrofy ekologiczne. Natomiast czynników *pull* obejmują: państwowe gwarancje minimum socjalnego, chłonny rynek pracy z wyższym poziomem płac, możliwość kształcenia się lub zdobycia zawodu, rozwój i wzrost gospodarczy, łączenie rodzin, szanse osiągnięcia dobrobytu, stabilność polityczną, rządy prawa i demokrację, pluralizm, skuteczną ochronę praw człowieka, przestrzeń do życia¹³.

Wśród nowszych ujęć teorii migracji wyjaśniających przyczyny powstawania ruchów migracyjnych można wymienić ujęcie zaproponowane przez T.J. Hattona i J.G. Williamsona. Według nich migracje warunkuje po pierwsze, luka w dochodzie *per capita* między bogatymi krajami, oferującymi wysokie zarobki, a krajami, w których zarobki są niskie; po drugie, rozwój gospodarczy w kraju wysyłającym, który poprawia zamożność ludzi i tym samym poszerza krąg osób będących w stanie sfinansować wyjazd za granicę. Trzecim czynnikiem mającym wpływ na migrację jest odsetek młodzieży w populacji: im jest on wyższy w kraju wysyłającym, tym większy strumień migracyjny, a duży udział młodych dorosłych w kraju przyjmującym wpływa negatywnie na imigrację. Wreszcie czwartą przesłanką skłaniającą do migracji jest powstawanie sieci znajomych i krewnych w kraju przyjmującym, która wpływa na wzrost strumienia migracji¹⁴.

---

¹¹ E. Lee opublikował założenia swojej teorii w: *A theory of migration*, „Demography” 1966, nr 3.

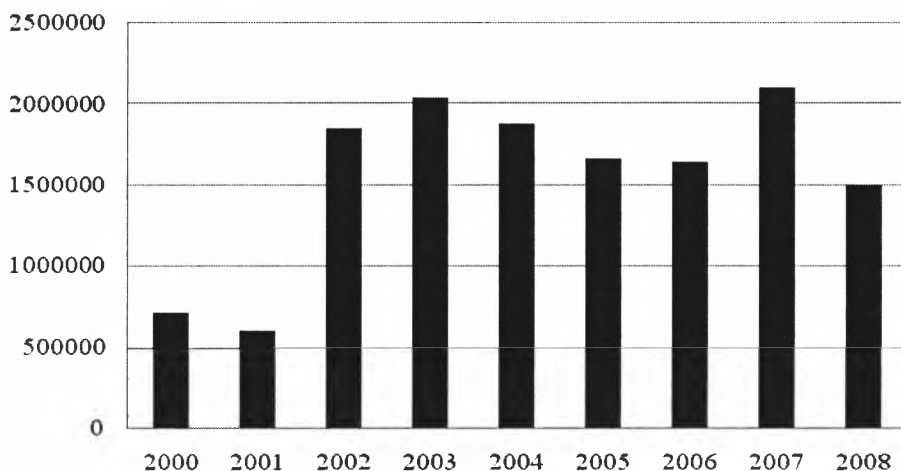
¹² P. Kaczmarczyk, *Migracje zarobkowe Polaków...*, dz. cyt., s. 29.

¹³ J. Balicki, P. Stalker, *Polityka imigracyjna i azylowa*, dz. cyt., s. 35-36, [za:] K. Hailbronner, *Immigration and Asylum Law and Policy of the European Union*, Kluwer Law International, The Hague, London, Boston 2000, s. 16-17

¹⁴ T.J. Hatton, J.G. Williamson, *What fundamentals drive world migration?*, Working Papers nr 9159, National Bureau of Economic Research, Cambridge 2002, s. 5-9; N.D. Guardia, K. Pichelmann, *Labour Migration Patterns in Europe: Recent Trends, Future Challenges*, Economic Paper nr 256, Directorate-General for Economic and Financial Affairs, European Commission, Brussels 2006, s. 6-7; J. Nakonieczna, *Migracje międzynarodowe a rozwój państwa*, Żurawia Papers, zeszyt 9, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2007, s. 17-18.

3. Salda migracji w Unii Europejskiej

Jak dowodzą dane z rys. 1, w badanym okresie Unia Europejska charakteryzowała się dodatnimi saldami migracji. Oznacza to, że jej obszar jest pozytywnie postrzegany przez obywateli krajów nie należących do niej jako atrakcyjne miejsce do zamieszkania. Wybór UE jako docelowego miejsca zamieszkania potencjalnego emigranta może zależeć zarówno od poziomu życia w danym obszarze, ale także i od możliwości znalezienia zatrudnienia czy możliwości pozyskania innych środków do życia niż wynagrodzenie za pracę. Dodatnie saldo migracji potwierdza, że Unia oferuje dobre warunki do życia i łatwość znalezienia pracy czy innych źródeł dochodów. Zatem fakt występowania dodatnich sald migracji na obszarze Unii Europejskiej można uzasadnić na gruncie współczesnych teorii migracji ludności wyjaśniających motywy podejmowania wyjazdów o takim charakterze.

Rys. 1. Salda migracji w Unii Europejskiej w latach 2000-2008 (tys. osób)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, 15.09.2009.

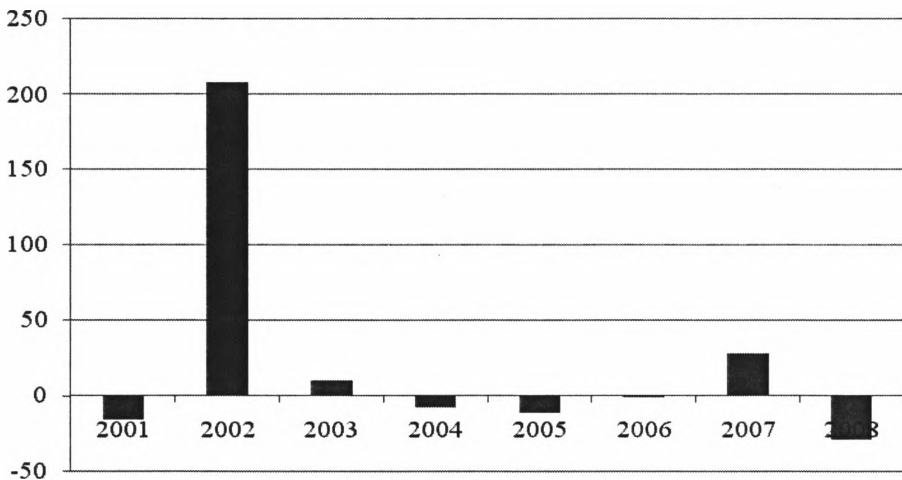
Istotne jest też to, że badane saldo migracji wskazuje tylko na obszar UE jako całość, a więc nie bierze się pod uwagę ewentualnych przepływów ludności między krajami samej Unii.

Warto ponadto zauważyć, że w statystykach prowadzonych przez Eurostat pojęcie salda migracji jest rozumiane jako różnica między liczbą imigrantów a liczbą emigrantów z jakiegoś terytorium w danym roku. I tak, jeżeli liczba imigrantów jest wyższa niż emigrantów – mówi się o dodatnim saldzie migracji, a jeżeli niższa – o ujemnym. Z uwagi na to, że w wielu krajach nie prowadzi się dokładnych statystyk co do liczby imigrantów i emigrantów, w Eurostat dokonano szacunków

salda migracji na podstawie różnicy między zmianami liczby mieszkańców ogółem a zmianami z przyczyn naturalnych, do których należą urodzenia i zgony¹⁵.

Pojęcie migracji zatem jest tu dość szeroko rozumiane i nie dotyczy tylko i wyłącznie migracji zarobkowych, ale także tych związanych z przyczynami rodzinnyymi czy wolnym wyborem miejsca zamieszkania.

Na uwagę zasługuje także dynamika salda migracji. Jak wskazują dane z rys. 2, bardzo istotny wzrost tego salda zanotowano w 2002 r., a znacznie mniejszy (ale jednak) wzrost można było zaobserwować w latach 2003 i 2007. W pozostałych latach, tj. 2001, 2004, 2005, 2006 i 2008, dynamika salda migracji była ujemna, czyli można powiedzieć, że akcesja 10 krajów w 2004 r. prawdopodobnie nie miała tak istotnego znaczenia dla dynamiki salda migracji.

Rys. 2. Dynamika salda migracji w Unii Europejskiej w latach 2000-2008 (% wzrostu w stosunku do roku poprzedniego)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z rys. 1.

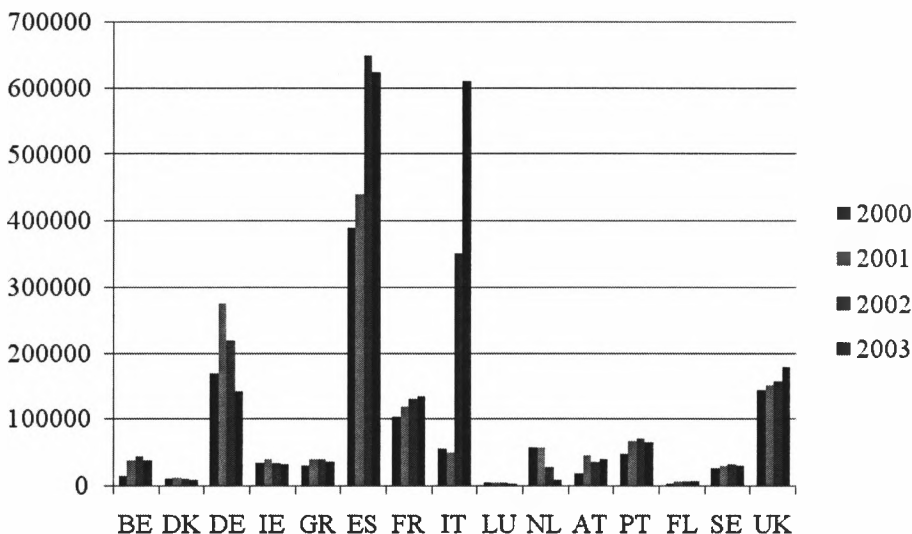
Należy jednak pamiętać, że saldo migracji nie wskazuje na ewentualny wzrost przepływów emigracyjnych czy imigracyjnych, lecz na relację względną między nimi. Biorąc natomiast pod uwagę sposób szacowania salda migracji przez Eurostat (na danych tych opiera się niniejsza analiza), można stwierdzić, że tuż przez rozszerzeniem w 2004 r. tempo wzrostu salda migracji istotnie wzrosło (w 2002 r. aż o 208% w porównaniu z saldem migracji z 2001 r.), a w pierwszych latach funkcjonowania UE-25 tendencja ta nieco osłabła i można było zaobserwować malejące tempo wzrostu salda migracji (w latach 2004-2006 średnie tempo wynosiło -8,2% salda w porównaniu z rokiem poprzednim). Dopiero w 2007 r. (kiedy do Unii Euro-

¹⁵ *Europe in Figures. Eurostat Yearbook 2006-2007*, Eurostat, Luxembourg 2007, s. 76.

pejskiej przystąpiły Bułgaria i Rumunia) znów można mówić o nasileniu się dynamiki wzrostu salda migracji (wzrost o blisko 30% w porównaniu z saldem migracji z 2006 r.). Możliwe, że na ten stan rzeczy miały wpływ nieco odmienna polityka migracyjna prowadzona w poszczególnych krajach należących do Unii Europejskiej, warto zatem przeanalizować bliżej salda migracji w tych krajach.

4. Salda migracji w poszczególnych krajach Unii Europejskiej

Jak wskazują dane z rys. 3, salda migracji w krajach tzw. piętnastki w latach 2000-2003 były dodatnie. A zatem przed rozszerzeniem UE w 2004 r. we wszystkich krajach tego obszaru więcej osób się osiedlało niż je opuszczało. Na uwagę zasługuje również to, że w 2002 r., kiedy – jak to już zauważono – wzrosło istotnie saldo migracji w UE ogółem, nastąpił również istotny wzrost tego salda w takich krajach jak Hiszpania czy Włochy. Wobec tego polityka migracyjna tych krajów przyczyniła się do pojawienia się wzrostu dynamiki salda migracji w Unii jako całości. Nieco mniejszy (ale jednak) przyrost salda migracji zanotowano również w takich krajach jak Belgia, Francja, Portugalia i Wielka Brytania.

Rys. 3. Salda migracji w krajach UE-15 w latach 2000-2003 (osoby)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Europe in Figures*, dz. cyt., tabl. 1.16, s. 76.

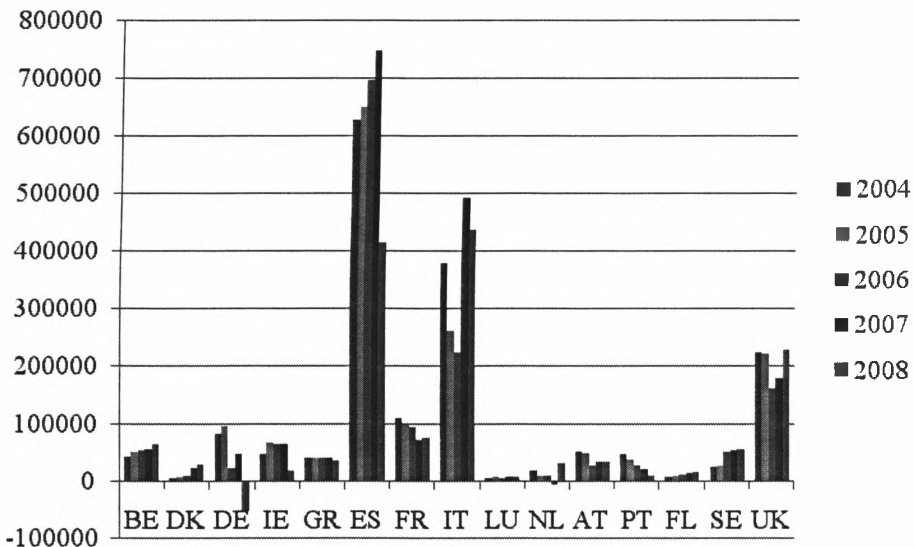
Jak wynika z danych z rys. 3, saldo migracji na niezmiennym poziomie (lub malejące) odnotowano w badanych latach 2000-2003 w takich krajach jak: Dania, Irlandia, Grecja, Niemcy, Holandia, Austria, Finlandia i Szwecja. Zatem uogólniając,

w połowie krajów tzw. piętnastki przed rozszerzeniem salda migracji rosły, a w drugiej połowie krajów malały lub pozostawały bez zmian.

Warto przyrzeć się bliżej danym dotyczącym sald migracji w badanych krajach w latach następujących, tj. 2004-2008, na co wskazują dane z rys. 4.

Już pobieżny ogląd danych z rys. 4 wskazuje, że w latach 2004-2008 w krajach tzw. piętnastki notowano dodatnie salda migracji, z wyjątkiem jednak Holandii, gdzie w 2007 r. zaobserwowano saldo ujemne, co jest niewątpliwie zjawiskiem zupełnie nowym i obrazującym być może pewien zwrot w polityce migracyjnej tego kraju.

Warto ponadto zwrócić uwagę na wysokość sald z lat 2004-2008 oraz sald z lat 2000-2003. Otóż porównując rząd wielkości zawartych na rys. 3 z rządem wielkości z rys. 4, okazuje się, że ogólnie biorąc, wyższe (i zarazem dodatnie) salda migracji w okresie po rozszerzeniu w 2004 r. zaobserwowano w takich krajach jak: Belgia, Irlandia, Hiszpania, Finlandia i Wielka Brytania.

Rys. 4. Salda migracji w krajach UE-15 w latach 2004-2008 (osoby)

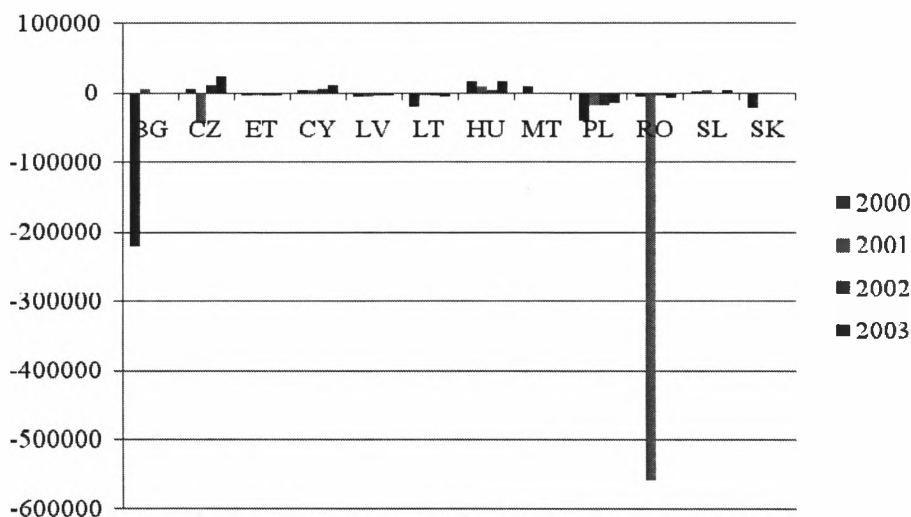
Źródło: opracowanie własne na podstawie: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, dostęp 15.09.2009.

Nieco inaczej wygląda kierunek zmian sald migracji. Otóż w latach 2004-2008 wzrost salda migracji odnotowano w Belgii, Hiszpanii, Finlandii i Szwecji oraz we Włoszech, gdzie saldo migracji wzrosło dość istotnie, ale tylko w 2007 r. Z kolei spadek salda migracji w latach 2004-2007 odnotowano w krajach takich jak: Niemcy, Francja, Holandia, Austria, Portugalia i Wielka Brytania. W pozostałych krajach saldo migracji nie uległo zbyt dużym zmianom i utrzymywało się na dość równym

poziomie, co dotyczyło w szczególności salda migracji w Grecji, Luksemburgu i Irlandii.

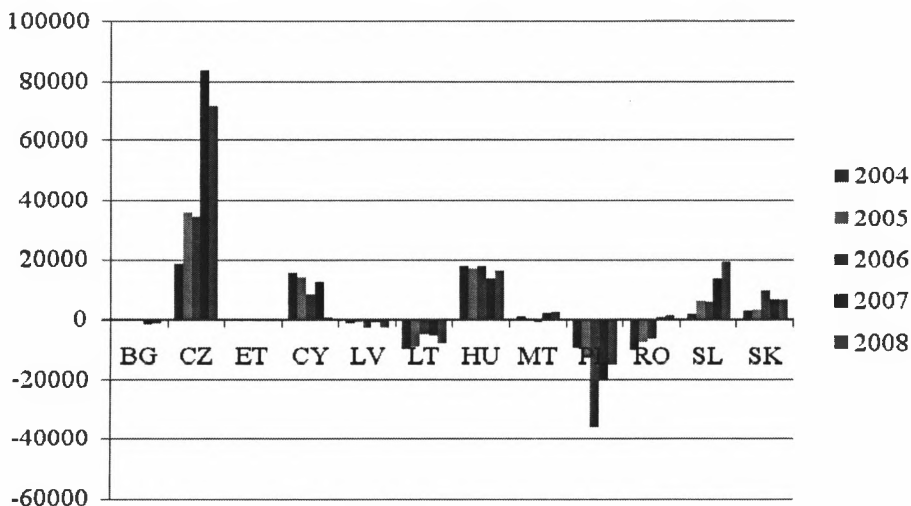
Warto tu przeanalizować poziom i tendencje zmian sald migracji w krajach nowo przyjętych do Unii Europejskiej, na co wskazują dane z rys. 5, odnoszące się do okresu bezpośrednio przedakcesyjnego. Jak wynika z zaprezentowanych danych, kraje te charakteryzowały zupełnie inne salda migracji zarówno pod względem ich wysokości bezwzględnej, jak i pod względem kierunku. I tak, w badanym okresie 2000-2003 ujemne salda migracji można było zaobserwować na Łotwie, Litwie, w Polsce, Rumunii i na Słowacji, natomiast salda dodatnie – na Cyprze, Węgrzech i Malcie. W pozostałych państwach salda miały i dodatni, i ujemny znak w zależności od roku analizy. W Czechach i Słowenii salda migracji w tym okresie z ujemnych stały się dodatnie, co mogło być spowodowane tym, że kraje te przygotowywały się do akcesji i zaczynały być pozytywnie postrzegane przez potencjalnych imigrantów, lub też prowadzono politykę migracyjną skłaniającą obcokrajowców do osiedlania się w nich.

Rys. 5. Salda migracji w krajach nowo przyjętych do UE w latach 2000-2003 (osoby)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Europe in Figures*, dz. cyt., tabl. 1.16, s. 76.

Warto tu także zwrócić uwagę, że kraje rozpatrywane na rys. 5 w okresie 2000-2003 znajdowały się poza UE i osoby emigrujące z nich często osiedlały właśnie w krajach UE, jako najbliższych położonych i oferujących wyższy poziom życia. Stąd wysokie (w wartości bezwzględnej), ujemne saldo migracji z Bułgarii, Polski i Rumunii można powiązać z dodatnimi saldami migracji w UE-15 w tym okresie.

Rys. 6. Salda migracji w krajach nowo przyjętych do UE w latach 2004-2008 (osoby)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze strony internetowej: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, dostęp 15.09.2009.

Z kolei w latach następnych, 2004-2008, jak wskazują dane z rys. 6, można zaobserwować, że np. w Bułgarii, na Łotwie, Litwie, w Polsce i Rumunii nadal utrzymywały się ujemne salda migracji. Natomiast w takich krajach jak: Czechy, Cypr, Węgry, Słowenia i Słowacja salda te w okresie 2004-2008 były dodatnie. Zmiany co do znaku salda obserwowano z kolei na Malcie i od 2007 r. również w Rumunii.

Warto dodać, że w okresie 2004-2008 badana zbiorowość krajów wchodziła już w skład obszaru Unii (Rumunia i Bułgaria od 2007 r.), a więc obserwowane w tych latach salda, czy też zawarte w nich kierunki przepływów, mogły mieć wpływ na przepływy zarówno wewnątrz Unii Europejskiej (czyli krajowe salda migracji pozostałych krajów UE), jak i na zewnątrz (czyli na saldo migracji całego obszaru UE).

5. Podsumowanie

Z przeprowadzonych analiz wynika kilka wniosków, które można odnieść to Unii Europejskiej jako całości oraz do grupy krajów stanowiących tzw. piętnastkę (UE-15), jak również do grupy krajów przyjętych do Unii w 2004 i 2007 r. (UE-12).

I tak można zauważyć, że rozszerzenie w 2004 r. spowodowało, że dynamika salda migracji w UE jako całości obniżyła się, a saldo migracji (dodatnie) zmalało w latach 2004-2006. Taki stan można wytłumaczyć tym, że przed 2004 r. przepływ ludności z krajów nowo przyjętych do krajów tzw. piętnastki był uznawany za imigrację, a po 2004 r. już nie, ponieważ kraje te stały się członkami Unii, więc emigra-

cja z tych krajów do krajów UE-15 nie ma już wpływu na saldo migracji UE jako całości i jest to przepływ wewnątrzunijny.

Ważną cechą sald migracji rozpatrywanych w rozbiciu na poszczególne kraje jest to, że obserwowane salda migracji w krajach UE-15 były w badanym okresie dodatnie, a w krajach przyjętych do Unii w latach 2004 i 2007 z reguły ujemne. Taki stan można wyjaśnić występowaniem czynników przyciągających imigrantów w krajach tzw. starej Unii oraz występowaniem czynników sprzyjających emigracji z nich. Bilans tychże czynników pokazuje, że jednak przeważały one w podejmowaniu decyzji o emigracji i skłaniały raczej do wyjazdów emigracyjnych niż do pozostawania w ojczyźnie.

Kolejnym wnioskiem, jaki można wysnuć z przeprowadzonych analiz, jest taki, że rozszerzenie Unii o 10 krajów w 2004 r. mogło mieć jakiś wpływ na salda migracji zarówno w krajach tzw. piętnastki, jak w krajach przystępujących do UE. I tak, biorąc pod uwagę obszar UE-15, można go podzielić na trzy grupy. Pierwszą stanowią kraje, w których salda migracji po 2004 r. wzrosły (czyli odnotowano wzrost liczby osób stanowiących populację, nie wynikający z przyczyn naturalnych); należą do niej: Belgia, Dania, Irlandia, Luksemburg, Finlandia, Szwecja i Wielka Brytania.

Niewątpliwie przyczyną takiego stanu rzeczy może być fakt udostępnienia (niepełnego) rynku pracy dla obywateli z krajów UE-10 (bez Rumunii i Bułgarii), który zaoferowały już w 2004 r. takie kraje jak Irlandia, Szwecja i Wielka Brytania. Ów „wolny dostęp”, wynikający zarówno z traktatowo zagwarantowanej swobody przepływu pracowników, jak i z ustaleń na poziomie krajowym, niewątpliwie mógł się przyczynić do wzrostu napływu pracowników z nowo przyjętych krajów, obserwowany w postaci wzrostu sald migracji w tych krajach.

Inną grupę wśród krajów UE-15 stanowiły następujące: Niemcy, Francja, Włochy, Holandia, Austria i Portugalia, gdzie po 2004 r. zanotowano spadek dodatnich sald migracji. Co ciekawe, np. we Francji, która zadeklarowała pełne wykorzystanie okresów przejściowych na rynku pracy, można było w okresie przedakcesyjnym zaobserwować najwyższą liczbę imigrantów wśród krajów tzw. piętnastki, a także najwyższą liczbę nadanych obywatelstw. Zatem trudno tu mówić o „zamknięciu” francuskiego rynku pracy, można raczej wskazać na ograniczenia w dostępie do niego dla obywateli krajów UE-10.

Z kolei np. w Niemczech i Austrii, gdzie również po 2004 r. spadało saldo migracji, jednocześnie odnotowano wysoki odsetek obcokrajowców w populacji, wskazujący na istnienie jakiejś imigracji, w tym i krajów UE-10, co do których również zadeklarowano pełne wykorzystanie okresów przejściowych na rynku pracy. Zatem spadek sald migracji nie oznacza wcale izolacji rynku pracy, a w przypadku Francji, Austrii i Niemiec może być raczej rezultatem decyzji podejmowanych przez polityków ekonomicznych, którzy mają na uwadze zarówno sytuację na krajowym rynku pracy, jak i sytuację w zakresie polityki migracyjnej.

Wreszcie, jeśli chodzi o grupę krajów nowo przyjętych do Unii Europejskiej w latach 2004 i 2007, to obserwacje krajowych sald migracji pozwalają zauważyć, że w tej grupie istniała duża różnorodność, zarówno co do kierunków zmian sald

migracji, jak i samej wysokości salda. I tak, tradycyjnie ujemne salda migracji zanotowano w Bułgarii, na Łotwie, Litwie, w Polsce i Rumunii, a dodatkowo w Czechach, na Cyprze, Węgrzech, w Słowenii i na Słowacji, przy czym emigranci z tych krajów pracują głównie w Wielkiej Brytanii i Niemczech.

Jednocześnie warto podkreślić, że trudno jednoznacznie orzec, jaki wpływ na saldo migracji w krajach UE-12 miało rozszerzenie Unii w 2004 r., salda migracji bowiem raczej się wahały i prawdopodobnie nie były kształtowane celowo czy kontrolowane przez krajowe instytucje, były raczej wynikiem fali procesów przebiegających bardziej żywiołowo i oddolnie. Zatem w tym przypadku decyzje o migracjach były raczej podejmowane na szczeblu mikro i wiązały się z obserwowaną przez daną jednostkę w danym roku względną relacją czynników „hamujących” i „pchających” do emigracji.

Podsumowując przeprowadzone analizy, można stwierdzić, że trudno jest mówić o bezpośrednim związku rozszerzenia Unii w 2004 r. ze wzrostem sald migracji w krajach UE-15, salda te bowiem mogły wzrosnąć również w wyniku nasilenia się imigracji z krajów nie będących członkami UE, tym bardziej że nie zaobserwowano jakiegoś zwiększonego w tendencji wzrostu wyjazdów emigracyjnych z krajów UE-12. A zatem możliwe jest, że czynnik w postaci „wolnego dostępu” do zagranicznego rynku pracy nie jest decydujący w podejmowaniu migracji zagranicznych przez obywateli krajów nowo przyjętych do Unii Europejskiej.

Literatura

- Balicki J., Stalker P., *Polityka imigracyjna i azylowa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2006.
- Europe in Figures. Eurostat Yearbook 2006-2007*, Eurostat, Luxembourg 2007.
- Guardia N.D., Pichelmann K., *Labour Migration Patterns in Europe: Recent Trends, Future Challenges*, Economic Paper nr 256, Directorate-General for Economic and Financial Affairs, European Commission, Brussels 2006.
- Hailbronner K., *Immigration and Asylum Law and Policy of the European Union*, Kluwer Law International, The Hague, London, Boston 2000.
- Hatton T.J., Williamson J.G., *What fundamentals drive world migration?*, Working Papers nr 9159, National Bureau of Economic Research, Cambridge 2002.
- Holzer J.Z., *Demografia*, Warszawa 2003.
- Kaczmarczyk P., *Migracje zarobkowe Polaków w dobie przemian*, Wydawnictwa UW, Badania Ekonomiczne, Warszawa 2005.
- Migracje zagraniczne ludności 2002*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2003.
- Nakonieczna J., *Migracje międzynarodowe a rozwój państwa*, Żurawia Papers, zeszyt 9, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2007.
- Slany K., *Między przymusem a wyborem. Kontynentalne i zamorskie emigracje z krajów Europy Środkowo-Wschodniej (1939-1989)*, Rozprawy habilitacyjne nr 295, Wydawnictwo UJ, Kraków 1995.
- Walaszek A., *Migracje Europejczyków 1650-1914*, Wydawnictwo UJ, Kraków 2007.

LEVEL AND DYNAMICS OF MIGRATION BALANCE IN THE EUROPEAN UNION AND ITS CHOSEN MEMBER STATES BETWEEN 2000 AND 2008

Summary: This article is a presentation of views on the notion of migration and review of modern micro, macro and meso migration theories. The empirical part is devoted to the analysis of the level and dynamics of migration balances, especially regarding the whole European Union as well as in its particular member states. The time scope of the analysis is the period of 2000-2008, and the spatial scope is marked by the borders of the European Union as of 31 December 2008.

Keywords: economics, labor market, migration.